

Rapport 2007:95

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Ombyggnad av elnätet vid Örberga

Örberga-Säby 2:4, 2:6, 3:5, Örberga 1:1,
Uddeholm 1:1, Järnevid 1:1
Örberga och Nässja socknar
Vadstena kommun
Östergötlands län

Petter Nyberg

Ombyggnad av elnätet vid Örberga

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Syfte	4
Metod och dokumentation	4
Resultat och åtgärdsförslag	4
Referenser	6
Tekniska uppgifter	7

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

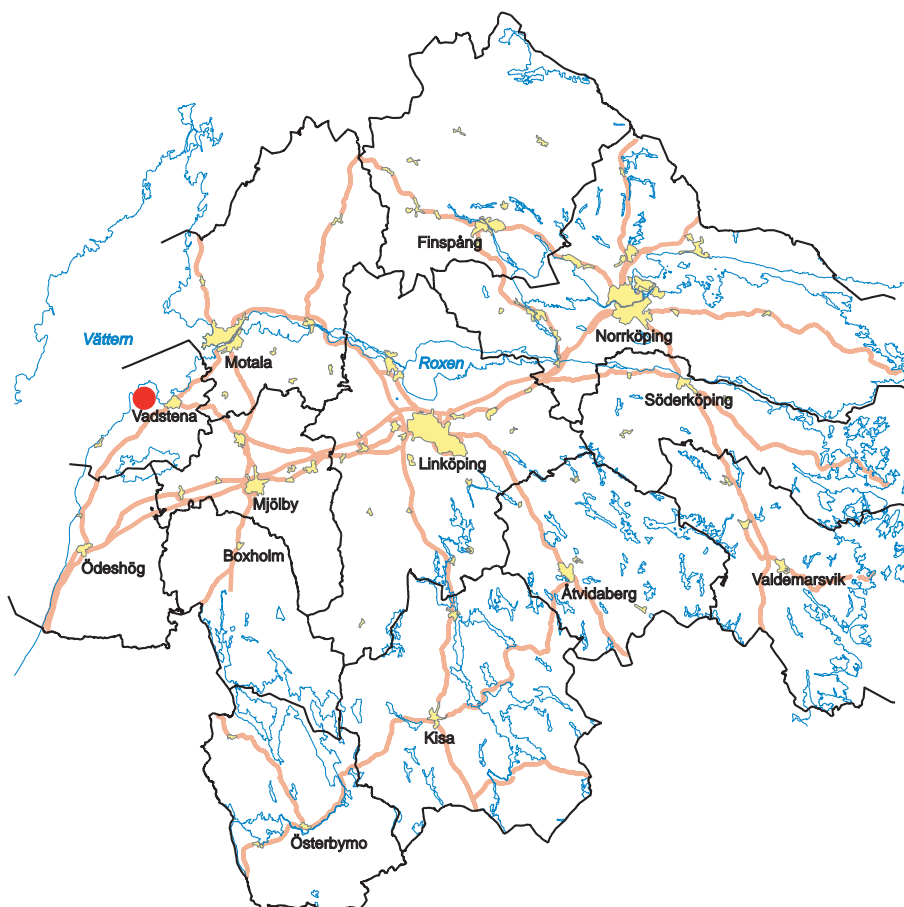
Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

Sammanfattning

I februari 2006 utförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk utredning etapp 1 och 2. Denna föränleddes av planerad ombyggnation av elnätet på fastigheterna Örberga-Säby 2:4, 2:6, 3:5, Örberga 1:1, Uddeholm 1:1 och Järnevid 1:1 i Nässja och Örberga socknar i Vadstena kommun.

Vid den arkeologiska utredningen etapp 1 konstaterades att inom ett par hundra meter från den aktuella exploateringsplatsen finns registrerade fornlämningar i form av bl a bortodlade gravfält (RAÄ 9, 10, 11, Nässja sn). Vid besiktning av den planerade ledningssträckningen konstaterades presumtiva boplatsslägen. Vid dessa boplatsslägen grävdes totalt sju sökschakt med en sammanlagd längd av 56 meter. I schakten påträffades inget av arkeologiskt intresse.

Petter Nyberg
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med utredningsområdet markerat. Skala 1:4 000.

Inledning

I februari 2006 utförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk utredning etapp 1 och 2. Den arkeologiska utredningen föranleddes av planerad ombyggnation av elnätet på fastigheterna Örberga-Säby 2:4, 2:6, 3:5, Örberga 1:1, Uddeholm 1:1 och Järnevid 1:1 i Nässja och Örberga socknar, Vadstena kommun. Ombyggnaden innefattade ca 1 km schaktning för jordkabel och rasering av ca 1 km luftledningar.

Utredningen utfördes efter beslut från Länsstyrelsen i Östergötlands län. Arbetet planerades av Vattenfall Elddistribution AB på uppdrag av Vattenfall Service Syd AB. Vattenfall stod även för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för utredningen samt utformningen av rapporten var antikvarie Petter Nyberg.

Områdesbeskrivning

Det planerade arbetet berörde en mycket fornlämningstät trakt inom jordbruksslätten intill Vättern, omedelbart söder om en skogbeväxt halvö och ca 6 km väster om Vadstena.

Trakten omkring Vadstena är en av Östergötlands tre förhistoriska centralbygder. I området finns rikligt med kända fornlämningar, främst i form av gravfält och gravar från järnåldern. Lösfynd av yxor från stenåldern är även mycket vanligt. Bygden är dock sedan länge hårt uppodlad och många fornlämningar har helt eller delvis förstörts av detta.

Bygden var tätt befolkad redan under järnåldern och många av gårdarna finns omnämnda i medeltida skriftliga källor. Örberga socken är skriftligt belagt från 1258-1282; i samma dokument nämns Säby som namngett en av de aktuella fastigheterna. Nässja socken skrivs år 1330 *Næsia* (SOFI). Järnevid, som ligger någon kilometer sydost om den aktuella ombyggnationen finns omnämnd i skriftliga källor från 1300-talet som *Hiarnawi*. I slutet av medeltiden innehåller byn två hemman (Johansson 1990:76). Ortnamnet innehåller förledet *Hærn* vilket sannolikt står för gudinnenamnet Härn (Brink 1990:45). Också slutledet *-vi* tyder på att platsen kan ha haft kultiskt betydelse under järnåldern.

Även fornlämningarna i närområdet visar på bygdens förhistoriska betydelse. Några hundra meter norr om den planerade kabelsträckningen finns två bortodlade gravfält (RAÄ 9, 10, Nässja sn). Ytterligare ett hundratal meter norr om dessa ligger ett stort gravfält (RAÄ 11, Nässja sn), med 55 gravanläggningar. Väster om detta gravfält återfinns lämningarna av en hamnanläggning (RAÄ 36) vid Vätternstranden, bestående av en hålväg och två stenpirar.

Cirka 200 m sydost om den aktuella kabelsträckningen ligger en stensättning och en hög (RAÄ 14, Örberga sn). Intill dessa har ett dräktspänne av brons påträffats. Ytterligare ett troligt gravfynd har gjorts några hundra meter söder om kabelsträckan. Ett svärdfäste av brons (RAÄ 59, Örberga sn) påträffades när ett "röjningsröse" togs bort. På Örberga Mellangård ska, enligt fornminnesregistret, en statyett (RAÄ 60, Örberga sn) förvaras. När statyetten påträffades var den fäst vid ett större handtag.

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen var att ge en bild av de kända fornlämningarnas karaktär och belägenhet samt presumtiva lägen för fornlämningar och kulturlämningar inom utredningsområdet. Lämningar som påträffades vid utredningen skulle dokumenteras avseende karaktär samt om möjligt dateras.

Om fast fornlämning påträffades skulle utredningen även se på möjligheterna att justera exploateringen så att fornlämningen inte kom till skada.

Utredningens resultat ska vid eventuell framtida exploatering kunna ligga till grund för länsstyrelsens fortsatta bedömningar i ärendet samt utgöra ett underlag för uppdragsgivarens planeringsarbete.

Metod och dokumentation

Den arkeologiska utredningen omfattade två steg.

Etapp 1 kom att genomföras genom kart- och arkivstudier samt besiktning i fält av sträckorna som var aktuella för ombyggnation.

Utredningens etapp 2 utfördes i form av sökschaktsgrävning. Sökschakten togs upp med grävmaskin på utvalda platser, lämpliga ur fornlämningssynpunkt. Schakten mättes in med GPS.

Resultat och åtgärdsförslag

Vid den arkeologiska utredningen etapp 1 konstaterades att inom ett par hundra meter från den aktuella exploateringsplatsen finns registrerade fornlämningar i form av bl a bortodlade gravfält (RAÄ 9, 10, 11, Nässja sn). Vid besiktningen konstaterades presumtiva boplatslägen. Vid dessa grävdes totalt sju sökschakt med en sammanlagd längd av 56 m. I schakten påträffades inget av arkeologiskt intresse.

Östergötlands länsmuseum anser att inga ytterligare arkeologiska åtgärder är nödvändiga.

Figur 3. Utdrag ur digitala Fastighetskartan schakten utmärkta. Skala 1:3 000.

Referenser

Tryckta källor

Brinck S. 1990. Tåkernbygden. En bosättnings-
onomatisk studie. I: *I heliga Birgittas trakter*.
(Red. Dahlbäck G.). Uppsala.

Johansson, M. 1990. Tåkernbygden. En bebyggel-
sehistorisk analys. I: *I heliga Birgittas trakter*.
(Red. Dahlbäck G.). Uppsala.

Övriga källor

FMIS-fornminnesinformation (www.fmis.raa.se/fmis).

SOFI (www.sofi.se/namnarkivet).

Tekniska uppgifter

Fastigheter	Örberga-Säby 2:4, 2:6, 3:5, Örberga 1:1, Uddeholm 1:1, Järnevid 1:1
Socken	Örberga och Nässja socknar
Kommun	Vadstena
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	-
Ekonomiska kartans blad	084 68 (8E 6i Nässja)
Koordinater	X6480780, Y1440130 (mittpunkt)
Koordinatsystem	RT 90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk utredning etapp 1 och 2
Länsstyrelsens dnr	431-15034-05
Länsstyrelsens handläggare	Annika Toll
Länsstyrelsens beslut	2005-12-30
ÖLM dnr	585/05
ÖLM projektnr	530396
Uppdragsgivare	Vattenfall Eldistribution AB/ Vattenfall Service Syd AB
Kostnadsansvarig	Vattenfall Eldistribution AB
Projektledare	Petter Nyberg
Personal	-
Fältarbetstid	2006-02-22
Totalt undersöktes	1200 löpm
Därav intensivt	56 löpm
Fynd	Nej
Foto	Nej
Analyser	Nej
Grafik	Petter Nyberg
Renritning	-
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial ISSN 1403-9273	© Lantmäteriverket dnr 507-99-499 Rapport 2007:95 © Östergötlands länsmuseum

I februari 2006 utförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk utredning etapp 1 och 2. Denna föranleddes av planerad ombyggnation av elnätet på fastigheterna Örberga-Säby 2:4, 2:6, 3:5, Örberga 1:1, Uddeholm 1:1 och Järnevid 1:1 i Nässja och Örberga socknar i Vadstena kommun. Vid besiktningen utmed ledningssträckningen konstaterades presumtiva boplatslägen. Vid dessa boplatslägen grävdes totalt sju sökschakt. I schakten påträffades inget av arkeologiskt intresse.